

SVJETSKI SUMMIT O SOCIJALNOM RAZVOJU

Copenhagen 6-12. ožujka 1995.

U Copenhagenu je od 6. do 12. ožujka 1995. održan Svjetski summit o socijalnom razvoju. U radu ovog skupa sudjelovale su 183 državne delegacije te 118 predsjednika država ili vlada.

Hrvatsku je delegaciju predvodio podpredsjednik Vlade Ivica Kostović.

U pripremi Summita pojavili su se različiti stavovi i reakcije koji su izražene na različitim pripremnim skupovima. Održavanje skupa izazvalo je veliku medijsku pozornost u svijetu.

U Hrvatskoj je ovaj skup i njegove poruke bili nedovoljno prisutni u javnosti. Čini se da je ostao u sjeni sporazuma predsjednika Tuđmana, koji je sudjelovao u radu Summita, i američkog potpredsjednika Al Gorea o promijenjenom mandatu snaga UN u Hrvatskoj.

Što se tiče priprema za Summit, Hrvatska je priredila nacionalni izvještaj o socijalnom razvoju koji je objavljen u broju 3 našeg časopisa. Nadalje, hrvatski su predstavnici sudjelovali na pripremnim sastancima za Summit, a i utjecali na neke formulacije u završnim dokumentima, posebno one koje se tiču prognanika i izbjeglica. Ipak, treba zamjeriti što nije bilo nikakvih stručnih skupova na temu Summita.

U ovom tekstu iznijet ćemo osnovni sadržaj dokumenta o socijalnom razvoju koji je usvojen u Copenhagenu i prokomentirati njegove moguće implikacije za socijalni razvoj u Hrvatskoj.

U Copenhagenu je prihvaćen dokument koji se sastoji iz dva dijela: Deklaracija i Program akcije.

U Deklaraciji se ističe da se održavanjem ovog skupa priznaje važnost socijalnog razvoja i čovjekove dobrobiti te da se ciljevima vezanim uz socijalni razvoj daju najviši prioriteti. U prvi plan ističu se tri temeljna socijalna problema: siromaštvo, nezaposlenost i socijalna isključenost. U središte socijalnog razvoja želi se staviti čovjek sa svojim mate-

rijalnim i duhovnim potrebama. Jasno, tu je važna obitelj i zajednica u kojima čovjek živi.

Socijalni i ekonomski razvoj su međusobno ovisni. Socijalni razvoj je područje odgovornosti vlada i civilnog društva. U ekonomskim i socijalnim terminima, najproduktivnije su one politike i investicije koje omogućuju ljudima da maksimalno iskoriste svoje kapacitete i resurse.

Aktualna socijalna situacija u svijetu brementita je i razlozi za sazivanje Summita potpuno su razumljivi. Procesi globalizacije već su duže vrijeme primjetni u svjetskoj ekonomiji. Protok kapitala dodatno aktualizira probleme siromaštva, nezaposlenosti i socijalne dezintegracije. Na globalnoj razini podjela na bogate i siromašne svakim je danom sve očitija. Socijalni problemi prisutni su i u razvijenim zemljama. Zemlje u tranziciji prolaze kroz ozbiljne promjene koje generiraju socijalne probleme. Problemi zemalja u razvoju već su dobro poznati široj javnosti.

Dio Deklaracije o načelima i ciljevima socijalnog razvoja govori o okviru unutar kojeg bi trebalo djelovati na promociji socijalnog razvoja. U tom smislu državnici preuzimaju određene obveze koje su pobrojene u deset točaka:

1. Stvaranje povoljnog ekonomskog, političkog, socijalnog i zakonskog okvira koji će omogućiti socijalni razvoj.

2. Kroz nacionalne akcije i međunarodnu suradnju iskorijeniti siromaštvo u svijetu.

3. Promovirati politiku pune zaposlenosti kao osnovni prioritet u ekonomskom i socijalnom razvoju.

4. Promovirati socijalnu integraciju potičući društva koja su stabilna, sigurna, zasnovana na promociji i zaštiti ljudskih prava, toleranciji, solidarnosti.

5. Posebno respektirati dignitet čovjeka, jednakost žene i muškarca te participaciju žene u društvu.

6. Promoviranje i postizanje ciljeva koji će se odraziti na ravnopravni pristup kvalitetnom obrazovanju, zaštiti zdravlja, socijalnim službama i kulturi.

7. Preuzima se obveza o ubrzavanju ekonomskog i socijalnog razvoja te razvoja ljudskih resursa u Africi i manje razvijenim zemljama.

8. Strukturalni programi prilagodbe trebaju uključivati socijalne razvojne ciljeve, napose one koji se odnose na iskorjenjivanje siromaštva, produktivnu zaposlenost i povećanje socijalne integracije.

9. Kako bi se dosegli ciljevi Summita, kroz nacionalne ciljeve, regionalnu i međunarodnu suradnju treba efikasnije upotrebljavati resurse predviđene za socijalni razvoj.

10. U duhu partnerstva treba poboljšati i ojačati okvir za međunarodnu, regionalnu i subregionalnu suradnju na socijalnom razvoju.

Svaka od ovih navedenih obveza temeljito je razrađena i daje širi okvir i poticaje za akcije na nacionalnoj razini. Deklaracija je pisana jezikom političkim dokumenata i stilom administracije UN-a. Ovaj "deklarativni" jezik i stil mogu biti i izvjesna prepreka "upotrebljivosti" dokumenta.

Drugi dio dokumenta je Program akcije, a sastoji se od politika, akcija i mjera za primjenu načela i ispunjavanje obveza izraženih u Deklaraciji. Program akcije sastoji se od sljedećih poglavlja:

1. Povoljna okolina za socijalni razvoj; 2. Iskorjenjivanje siromaštva; 3. Ekspanzija produktivnog zapošljavanja i smanjenje nezaposlenosti; 4. Socijalna integracija; 5. Provedba.

1. Povoljna okolina za socijalni razvoj

Socijalni razvoj je neodvojiv od kulturne, ekološke, ekonomske, političke i duhovne okoline u kojoj se događa. Socijalni razvoj jasno je povezan s održanjem mira, slobode, stabilnosti i sigurnosti na nacionalnoj i međunarodnoj razini. Socijalni razvoj pretpostavlja određenu vrijednosnu orijentaciju, zadatke i prioritete za postizanje dobrobiti.

Suvremene ekonomije i društva postaju sve više međuovisne. Trgovina i protok kapitala, migracije, znanstvene i tehnološke inovacije, komunikacije i kulturna razmjena, oblikuju globalnu zajednicu. Ista globalna zajednica suočena je s degradacijom okoline, epidemijama, ksenofobijom, diskriminacijom, nasiljem i sličnim procesima.

Ekonomske aktivnosti osnova su socijalnog progresa. Međutim, socijalni progres ne može se ostvariti slobodnim djelovanjem zakona tržišta. Potrebna je socijalna politika kako bi se popravili promašaji tržišta i održala socijalna stabilnost te stvorila nacionalna i međunarodna ekonomska okolina koja promovira održivi rast. Ovakav rast treba promovirati jednakost i socijalnu pravdu, toleranciju, odgovornost i uključenost svih u društvene procese.

Konačni cilj socijalnog razvoja je da doprinese kvaliteti života svih ljudi. Postoji niz ograničenja u tom smislu.

Promocija povoljne okoline, usmjerene na održivi razvoj sa čovjekom u središtu, trebala bi imati sljedeće karakteristike:

- odluke koje determiniraju funkcioniranje i dobrobit društva trebaju se donositi i primjenjivati uz široko sudjelovanje sviju te uključenost institucija civilnog društva;
- ekonomski razvoj treba usmjeriti na poboljšanje kvalitete života;
- nediskriminirajuća raspodjela beneficija rasta među socijalnim grupama i zemljama;
- interakcija tržišnih snaga vođenih prema efikasnosti i socijalnom razvoju;
- socijalnu politiku koja želi prevladati socijalne razlike i koja respektira pluralizam i različitosti;
- stabilan politički i zakonski okvir koji promovira demokraciju;
- politički i socijalni procesi trebaju izbjeći isključivost;
- jačanje uloge porodice, zajednice i civilnog društva;
- proširiti pristup znanju, tehnologijama, obrazovanju, zdravstvenoj skrbi i informacijama;
- povećati solidarnost, partnerstvo, suradnju na svim razinama;
- zaštititi prirodnu okolinu.

Međunarodni ekonomski okvir treba biti otvoren, pravedan, kooperativan. Održivi ekonomski rast treba doprinijeti rastu zaposlenosti, iskorjenjivanju siromaštva, smanjivanju socijalne i ekonomske nejednakosti te isključenosti. Treba povećati proizvodnju hrane. Posebno se treba posvetiti zaduženim zemljama i zemljama u razvoju. Povećati ekonomsku, tehničku i tehnološku pomoć. Na tržištima treba promovirati poštenu konkurenciju, poticati štednju te se boriti protiv korupcije.

Zemljama u tranziciji treba pomoći u uspostavi efikasnog poreznog sustava te općenito doprinijeti njihovim ekonomskim reformama.

Pogodna nacionalna i međunarodna politička i zakonska okolina važna je za ostvarivanje zadataka socijalnog razvoja. Državne institucije i agencije odgovorne za planiranje i primjenu socijalne politike trebaju imati status, središte i informacije kako bi dale prioritet socijalnom razvoju u procesu sačinjavanja politike. U ovaj proces treba uključiti institucije civilnog društva i zajednice.

2. Iskorjenjivanje siromaštva

Kao što smo ranije rekli, siromaštvo je jedan od tri temeljna socijalna problema kojima se bavio Summit. Procjenjuje se da danas milijarda ljudi živi u neprihvatljivim uvjetima siromaštva.

Siromaštvo ima različite manifestacije, uključuje nedostatak dohotka i sredstava da se osigura pristojan život, glad i podhranjenost, zdravstvene probleme, povećava smrtnost, stambene probleme, nedostatak obrazovnih ustanova i drugo. Siromaštvo kao socijalna pojava strukturalnog je karaktera. Proces urbanizacije značajno doprinose rastu siromaštva. Siromaštvo se sve više širi među mladima i ženskom populacijom.

Radi iskorjenjivanja siromaštva postoje urgentne potrebe za:

- nacionalnim strategijama koje će reducirati siromaštvo, posebno apsolutno siromaštvo;

- jačom međunarodnom suradnjom i pomoći međunarodnih institucija pojedinim zemljama u iskorjenjivanju siromaštva;

- razvojem metoda mjerenja siromaštva, posebno apsolutnog;

- nacionalne ekonomske politike treba usmjeriti prema iskorjenjivanju siromaštva;

- treba povećati šanse ljudi koji žive u siromaštvu da poprave ekonomski i socijalni položaj;

- treba razvijati ljudske potencijale;

- osigurati opskrbu za podmirenje osnovnih potreba;

- u doba nezaposlenosti svi trebaju imati adekvatnu ekonomsku i socijalnu zaštitu;

- doprinijeti stabilnosti obitelji;

- mobilizirati sve potencijale kako bi se pomoglo siromašnima.

Iskorjenjivanje siromaštva podrazumijeva formuliranje integrativnih strategija. Vlade se trebaju više usmjeriti na iskorjenjivanje apsolutnog siromaštva i smanjivanje svakog siromaštva. Održivi ekonomski rast treba dati priliku svim ljudima. Kako je 1996. proglašena Međunarodnom godinom iskorjenjivanja siromaštva, svaka bi vlada u tom smislu trebala prirediti svoju strategiju. Ove strategije treba ugraditi u ekonomsku i socijalnu politiku te politiku planiranja na svim razinama. U suzbijanje siromaštva treba uključiti institucije civilnog društva te privatne resurse. Programe suzbijanja siromaštva treba evaluirati te promovirati razumijevanje i svijest o siromaštvu i njegovim uzrocima i posljedicama. Naročitu ulogu u ovom programu trebali bi odigrati mediji koji bi informiranjem širili svijest o siromaštvu. Razumijevanju uzroka siromaštva i strategija za njegovim suzbijanjem trebaju doprinijeti istraživačke institucije na sveučilištima.

Posebnu pomoć u ovim programima treba osigurati zemljama u razvoju.

Povećanje pristupa produktivnim resursima i infrastrukturi značajan je činilac suzbijanja siromaštva. Treba poticati obiteljske programe, mikroprojekte te projekte samopomoći. Međunarodna pomoć tu je nezamjenjiva. Posebnu se pažnju treba posvetiti urbanom siromaštvu.

Kod suzbijanja siromaštva predviđa se koncept podmirenja osnovnih čovjekovih potreba za sve. U prvi plan ističu se ranjive grupe.

Osnovne potrebe podrazumijevaju prehranu, zdravlje, obrazovanje, zaposlenje, stanovanje te participaciju u kulturnom i socijalnom životu.

Sustav socijalne zaštite trebao bi doprinijeti smanjivanju ranjivosti pojedinih socijalnih grupa. Sustav socijalne zaštite treba naročito biti djelotvoran kada je u pitanju rizik pada u siromaštvo. Mreža socijalne sigurnosti treba doprinijeti uspjehu programa strukturalnog prilagođavanja. Posebni programi socijalne zaštite trebaju se odnositi na žene i djecu. Populacija umirovljenika i starijih osoba sve je više izložena nesigurnosti. Česti uzroci socijalnih poremećaja su i društvene katastrofe uvjetovane prirodnim fenomenima ili ratom.

3. Ekspanzija produktivnog zapošljavanja i smanjivanje nezaposlenosti

Zaposlenost je središnji element razvoja i isto tako odlučujući element čovjekovog identiteta. Zaposlenost i nezaposlenost usljed tehnološkog razvoja poprimaju sasvim drugačija obilježja. U razvijenim zemljama više nije moguće govoriti o sustavu pune zaposlenosti.

U okviru postojećih problema nezaposlenosti, ekonomskog rasta i aktivnog razvoja potrebno je:

- zaposlenost staviti u središte nacionalnih strategija i politika;
- mogućnost zaposlenja i rast produktivnosti treba proširiti u ruralnim i urbanim sektorima;
- obrazovanje i obučavanje trebaju pratiti tehnološke i ekonomske promjene;
- kvaliteta zaposlenja treba uzimati u obzir relevantne standarde ILO-a;
- posebno se treba posvetiti problemu strukturalne i dugotrajne nezaposlenosti;
- ojačati položaj žene na tržištu rada;
- popraviti položaj ranjivih grupa i invalida;
- osigurati veću fleksibilnost u radnom vremenu.

Problemi zapošljavanja trebaju imati središnje mjesto u ekonomskoj i socijalnoj politici. Valja potaknuti štednju i investicije.

Politika tržišta radne snage treba biti povezana s programima obrazovanja i obučavanja. Promovirati mobilnost radne snage. Sustav informiranja u tržištu radne snage od velike je koristi.

Kvaliteta rada i zaposlenja trebaju zauzeti pažnju vlada. Preporuča se ratifikacija međunarodnih dokumenata iz ove oblasti. U izradi zakonskih propisa o radu treba se služiti međunarodnim standardima.

Socijalnim grupama s posebnim potrebama treba omogućiti zaposlenost. Valja istraživati uzroke dugoročne nezaposlenosti, uključujući starije radnike te samohrane roditelje.

Zaposlenost i rad imaju zapravo širu konotaciju i značaj za društveni razvoj. Zaposlenje i rad posebne su društvene vrijednosti i one kao takve daju dignitet i socijalni prosperitet čovjeku. Nezamjenjiva je uloga volonterskog rada.

4. Socijalna integracija

Cilj socijalne integracije je da se ostvari "društvo za sve" u kojem će pojedinci imati svoja prava i obveze. To je proces dokidanja socijalne isključenosti i marginalizacije pojedinih skupina. Naspram takvih procesa postoji nekoliko urgentnih potreba:

- stvaranje transparentnih i odgovornih javnih institucija koje su dostupne svim ljudima;
- dati šansu svima da participiraju u svim sferama javnog života;
- pojačati ulogu institucija civilnog društva;
- podaci o socijalnim problemima trebaju biti dostupni javnosti;
- održavanje socijalne stabilnosti i promocija socijalne pravde;
- promocija tolerancije i nediskriminacije;
- jednakost šansi u društvu;
- osjetljivost za položaj žena;
- ukloniti fizičke i socijalne prepreke kako bi svi mogli participirati u društvu;
- promovirati prava na fizičko i mentalno zdravlje;
- promocija načela brige za dobrobit drugih;

- valja priznati potrebe za obranom zemlje, ali i negativne efekte koje mogu nositi takvi troškovi;

- eliminirati sve vrste nasilja posebno nad ženama.

Za postizanje ovih ciljeva posebno je odgovorna vlada. Odluke se trebaju donositi na osnovi točnih podataka i u njihovom donošenju trebaju sudjelovati oni na koje se odluke odnose. Na svim razinama treba se povećati odgovornost vlasti. Institucije civilnog društva, posebno one koje predstavljaju ranjive i ugrožene skupine, trebaju sudjelovati u formulaciji politike socijalnog razvoja.

Rasna diskriminacija, religijska netolerancija, ksenofobija i sve vrste diskriminacije značajna su zapreka socijalnoj integraciji. Treba razviti mehanizme za rješenje sukoba na predhodnoj osnovi.

Jednakost i socijalna pravda također su značajne za socijalnu integraciju. Svi ljudi trebaju biti jednaki pred zakonom. Povećati pristupnost osnovnim socijalnim službama koje su namijenjene svima. Mogućnosti ostvarivanja zdravstvene zaštite i obrazovanja posebno su važni za socijalnu integraciju.

Vlada je odgovorna za podmirivanje potreba posebnog karaktera. Tu treba raditi na razvoju posebnih institucija za ranjive skupine i skupine u nepovoljnom položaju. Omogućiti ovim grupama da daju pozitivan prilog razvoju društva.

Posebno bi se trebalo pomoći u podmirivanju potreba izbjeglica, prognanika, azilanata. Ovdje se također ističe potreba međunarodne pomoći.

Nasilje, kriminal, trgovina drogom zaokupljaju posebnu pažnju vlada u procesima socijalne integracije. Uloga i odgovornost obitelji je u procesima socijalne integracije presudna.

5. Provedba

Provedba Programa akcije prije svega je u nadležnosti nacionalnih vlada. Očekuje se i pomoć kroz međunarodnu suradnju. Na svim razinama provedbe postavljaju se sljedeći zahtjevi:

- promovirati i zaštititi sva ljudska prava i slobode;

- partnerstvo u provedbi programa uključuje državu, lokalne vlasti, nevladine organizacije, dobrovoljačke organizacije, medije, obitelj i pojedince;

- uključiti ljude u postavljanju ciljeva, izradu planova, primjeni aktivnosti evaluacije učinaka;

- mobilizirati sve dodatne financijske resurse;

- solidarnost, partnerstvo, međusobni respekt i briga među pojedincima, zajednicama i nacijama važni su za provedbu ove akcije.

Glede primjene Programa akcije na nacionalnoj razini treba obaviti analizu ekonomske politike i njenog utjecaja na siromaštvo, zaposlenost, socijalnu integraciju i socijalni razvoj. Valja obaviti analizu siromaštva, socijalnih tenzija, socijalne isključenosti. Do 1996. treba ustanoviti nacionalnu strategiju socijalnog razvoja. Treba razviti kvalitativne i kvantitativne indikatore socijalnog razvoja te raditi na evaluaciji programa socijalne politike. U obliku povremenih nacionalnih izvještaja iznijeti rezultate, probleme i preporuke.

Generalna skupština UN-a proglasit će prvo desetljeće za istrebljenje siromaštva, sljedeću 1996. kao Međunarodnu godinu za potiskivanje siromaštva.

Predviđena je međunarodna pomoć za izradu nacionalnih strategija socijalnog razvoja.

Djelotvorna primjena Deklaracije i Programa deklaracije zahtjeva uključivanje institucija civilnog društva (neprofitnih, nevladinih, dobrovoljnih organizacija) u obrazovanju, zdravstvu, socijalnoj zaštiti, unapređenju kvalitete života i dr. Treba ustanoviti adekvatno zakonodavstvo i mehanizam za uključivanje svih organizacija u izradu, primjenu i evaluaciju strategija socijalnog razvoja. Unaprijediti suradnju među svim organizacijama. Pomoći istraživačkim institucijama da daju što bolje doprinose socijalnom razvoju.

Davanje prioriteta financiranju projekata socijalnog razvoja. Razviti odgovornost prirodnih poduzetnika i pojedinaca za pomoć i financiranje ovih programa.

Od sredstava namijenjenih za pomoć zemljama u razvoju 20% će se odvojiti za socijalne programe, te će se 20% za iste programe doprinijeti vlade iz svojih proračuna.

Zemlje u tranziciji trebaju kontinuiranu međunarodnu suradnju i pomoć.

Svjetske financijske institucije trebaju u svoje programe i projekte uključiti i ciljeve socijalnog razvoja.

UN će na više načina poticati primjenu zaključaka Summita. Skupština UN-a te Ekonomsko i socijalno vijeće radit će na praćenju provedbe strategija socijalnog razvoja.

6. Mogući značaj Summita za Hrvatsku

Pored niza problema socijalnog razvoja uvjetovanih tranzicijom, može se reći da u Hrvatskoj dominiraju problemi uvjetovani ratom. U prvom planu su problemi zbrinjavanja prognanika i izbjeglica te pomoć drugim žrtvama rata.

Ovaj dokument daje Hrvatskoj mogućnost i obavezu da se problemi socijalnog razvoja zemlje stave u kontekst naznačen na Summitu.

Svakako bi trebalo u prvi plan staviti međunarodnu pomoć Hrvatskoj koja je potrebna da se suzbiju negativne posljedice rata za socijalni razvoj. Nije mi poznato da je ovaj problem do sada sustavno analiziran, a brojne

informacije govore da Hrvatska nije u stanju primiti svu pomoć koja joj se nudi iz svijeta.

Izrada strategije socijalnog razvoja, razvijanje indikatora socijalnog razvoja i povremeni izvještaji obaveza su nacionalnih vlada. Ova činjenica u Hrvatskoj trebala bi se iskoristiti na način da se u strategiju socijalnog razvoja prioritetno uključe problemi uvjetovani ratom. Izrada takve strategije socijalnog razvoja mogla bi doprinijeti dobivanju veće pomoći u obnovi zemlje. Ovdje valja staviti naglasak na razvoj institucija civilnog društva.

Iz dokumenata Summita jasno proizlazi da nema izglednog socijalnog razvoja uz slobodno djelovanje zakona tržišta. Nužna je intervencija države i podmirenje nekih potreba kroz socijalnu politiku. Tu su posebne obveze za Hrvatsku, a povezane su s izgradnjom cijelog niza kompetentnih institucija s dobro obučanim i obrazovanim stručnjacima. Razvoju ovakve infrastrukture trebale bi doprinijeti sveučilišne institucije i njihova znanstvena istraživanja. Ove institucije trebale bi utjecati na formiranje javnog mnijenja o socijalnim problemima.

Socijalni razvoj, odnosno kvaliteta življenja izražena u različitim indikatorima, govori o ugledu svake zemlje u svijetu. Nadamo se da je to dovoljan motiv da se u Hrvatskoj tome ozbiljno pristupi.

Gojko Bežovan